א-3 דיון בצוות רב-מקצועי לקביעת הרכב סל שירותים לתלמידים שזכאותם נקבעה בוועדת זכאות ואפיון

להלן הנחיות לקיום דיון בצוות רב-מקצועי לקביעת הרכב סל השירותים לתלמידים שזכאותם לשירותי חינוך מיוחדים אושרה בוועדת זכאות ואפיון. סל השירותים ייקבע בהתאם לצרכים ולרמת התפקוד שנקבעה בוועדה לתלמיד שהוריו בחרו כי יממש את זכאותו במוסד לחינוך רגיל או נקבע כך עפ"י סמכויות הוועדה.

מקום הדיון

- לתלמידים הלומדים בבתי הספר - הדיונים יתקיימו בבית הספר בו התלמיד לומד.
- לתלמידים הלומדים בגני ילדים - הדיונים יתקיימו במתי"א.

סמכויות הצוות הרב-מקצועי לקביעת התכנית האישית והרכב סל השירותים

- לקבוע את הרכב סל השירותים בתחומים הבאים: הוראה ו/או טיפול ו/או סייע/ת עבור תלמיד הלומד בחינוך הרגיל, שנמצא זכאי לשירותי חינוך מיוחדים בהתאם לצרכיו, מתוקף החלטת ועדת זכאות ואפיון.
- לקבוע את התוכנית האישית של התלמיד (תכנית חינוכי יחידנית – תח"י).

הרכב הצוות הרב-מקצועי לקביעת התכנית האישית והרכב סל השירותים

- מנהל/ת מוסד החינוך הרגיל, ובמוסד חינוך שהוא גן ילדים- נציג/ת המתי"א - יושב ראש.
- מחנך/ת הכיתה / מנהל/ת הגן של התלמיד.
- עובד/ת הוראה מתחום החינוך המיוחד המומחה למוגבלות של התלמיד או נציג/ת המתי"א / המתי"א המתמחה בתחום מוגבלות בראיה ועיוורון / המרכז הטיפולי לכבדי שמיעה וחרשים.
- התלמיד והוריו ולהם קול אחד.

מוזמנים לדיון בצוות הרב-מקצועי לקביעת התכנית האישית והרכב סל השירותים

- התלמיד והוריו; החלטה על שיתוף התלמיד תקבע ע"י ההורים תוך שיתוף התלמיד.
- יו"ר הוועדה רשאי להזמין בהסכמת ההורים בעלי תפקידים נוספים על פי הצורך.
- בגני ילדים נדרש מפקח/ת כולל/ת חינוך רגיל או מי מטעמו/ה.
- ההורים רשאים להזמין לדיון אנשים נוספים מטעמם.
- במקרה של מעבר תלמיד למוסד חינוך אחר, הדיון מתקיים במסגרת הנוכחית, ובמידה וידועה המסגרת הקולטת, יש לזמן את הצוות החינוכי מהמסגרת הקולטת בהסכמת ההורים.
- במקרה של הורים גרושים יש לפעול עפ"י חוזר מנכ"ל עד/7(א), 2014, סעיף 2.3-8 הקשר בין מוסדות החינוך ובין הורים פרודים או גרושים.

לוח זמנים לעבודת הצוות הרב-מקצועי לקביעת התכנית האישית והרכב סל השירותים

- הדיונים יחלו מדי שנת לימודים ב-1 במרץ ויסתיימו לכל המאוחר עד ה-15 ביוני. במקרים בהם וועדת זכאות ואפיון התקיימה במועד מאוחר יותר בהתאם להנחיות בסעיף ב-1 להלן (לוח זמנים לעבודת הוועדה לרבות ועדות חריגות) וההנחיות בסעיף ב-4 להלן (בחינת זכאות לתלמיד שמחלתו אינה מופיעה ברשימת המחלות הנדירות), יתקיים הדיון בתכנית האישית ובהרכב סל השירותים בהתאם למועד החלטת הוועדה.
- פילוח התמיכות (לשעות הוראה, שעות טיפול ושעות סיוע) כפי שיקבע בדיון, יוקלד על ידי בית הספר ולילדים בגן הילדים ע"י המתי"א, בפורטל מוסדות חינוך לא יאוחר מ- 15 ביוני מדי שנה.

הדיון בצוות הרב-מקצועי לקביעת התכנית האישית והרכב סל השירותים וקבלת ההחלטות

א. הצוות הרב-מקצועי ובשיתוף המוזמנים לדיון, ידון בתמיכות המתאימות לתלמיד בהסתמך על הצרכים, החוזקות והקשיים של התלמיד, על בסיס מידע העומד לרשות הצוות.

ב. הצוות הרב-מקצועי, יקבע את סוגי התמיכות והיקפן, בהתאם לתוצאות הדיון, כחלק מבניית התוכנית האישית של התלמיד.

ג. מהלך הדיון והחלטות שיתקבלו יתועדו בפרוטוקול (בקישור בפורטל מוסדות חינוך).

ד. פרוטוקול הדיון לרבות ההחלטה (נספח 4) יועבר להורים תוך 14 ימים לכל היותר מיום קיום הדיון.

במסגרת הסל האישי המוקצה לתלמיד, על הצוות החינוכי בשיתוף ההורים לבחון מדי שנה את **הרכב** סל התמיכות שניתנו לתלמיד ואת חלוקת המשאבים בין סוגי התמיכות, מבלי לשנות את היקף הסל, ובהלימה לצרכי התלמיד ולתמיכות הנדרשות לו, לשינויים בתפקודו ולתוכנית האישית שנקבעה לו (תכנית חינוכית יחידנית – תח"י). ככל שידרש, יתקיימו דיונים לעניין הרכב הסל גם במהלך השנה בהתאם לשינויים בצרכים או להתקדמותו של התלמיד.

לפירוט סוגי התמיכות והאפשרויות ליישומן: ראה פרק ג' בחוברת זו.

פרק ג'- סל אישי לתלמיד שזכאותו לשירותי חינוך מיוחדים אושרה במעמד ועדת זכאות ואפיון

חזרה לתוכן העניינים

תלמידים שזכאותם לשירותי חינוך מיוחדים אושרה במעמד ועדת זכאות ואפיון, והוריהם בחרו כי ילמדו בכיתה לחינוך רגיל, יקבלו תמיכה מסל אישי. זאת במידה ואין מניעה לשבצם בהתאם לבחירת ההורים ובהתאם לתוספת השנייה לתיקון 11 לחוק החינוך המיוחד, 2018.

נוהל קביעת סל השירותים לתלמידים אלו מפורט בפרק א-3 בחוברת זו.

ג -1 פירוט סוגי התמיכות

זכאות התלמיד תוגדר בשעות הוראה, תוך גמישות בבחירת מרכיבי התמיכה - הוראה, טיפול ו/או סיוע ובקביעת היקפם, בהתאם לצרכי התלמיד.

<u>תמיכה מסוג הוראה:</u>

- תינתן ע"י עובד הוראה מהחינוך המיוחד, לרבות מנתח התנהגות.
- התמיכה תינתן ישירות לתלמיד ותתבסס על תוכנית הלימודים בהלימה למטרות וליעדים שנקבעו בתוכנית האישית (תוכנית חינוכית יחידנית – תח"י).

<u>תמיכה מסוג טיפול:</u>

- תינתן ע"י עובדי הוראה ממקצועות הבריאות והטיפול: ריפוי בעיסוק, פיזיותרפיה, קלינאות תקשורת וטיפולים באמצעות אומנויות: אמנות חזותית, תנועה, דרמה, מוסיקה, ביבליותרפיה ופסיכודרמה.
- הטיפולים יינתנו בהתאמה לצרכיו של התלמיד, כחלק מיישום היעדים בתוכנית האישית שלו.

<u>תמיכה מסוג סייע/ת (אישית):</u>

- תינתן ע"י סייעת המועסקת על ידי הרשות המקומית, המהווה חלק מצוות המוסד החינוכי.

<u>תמיכה מסוג הנחיה (בנוסף לסל האישי שנקבע):</u>

- תמיכה מקצועית והנחיה לצוות החינוכי-טיפולי העובד עם התלמיד ולהורים, אשר תינתן ע"י מומחי תחום במתי"א או במתי"א המתמחה בתחום מוגבלות בראיה ועיוורון/ במרכז הטיפולי לכבדי שמיעה וחרשים.

ג -2 דגשים לקביעת הרכב סל השירותים

- הצוות הרב-מקצועי בהרכב הכולל את ההורים, ידון בתמיכות המתאימות לתלמיד בהסתמך על הצרכים, החוזקות והקשיים שלו, יקבע את סוגי התמיכות והיקפן כחלק מבניית התוכנית האישית של התלמיד. הקף סל השירותים של תלמיד הלומד בחינוך הרגיל שנמצא זכאי לשירותי חינוך מיוחדים, נקבע בהתאם לאיפיון המוגבלות ולרמת התפקוד שנקבעה לו כמפורט בתוספת השניה לחוק החינוך המיוחד, במנעד המצוין בכל רמת תפקוד (נספח 13).
- מרכיבי התמיכה יקבעו מתוך מטרה לתת מענה לצרכיו של התלמיד, באופן שיאפשר לו לפתח ולבטא את כישוריו ויכולותיו ולתפקד באופן אוטונומי ועצמאי ככל שניתן. זאת, תוך התייחסות לרצונות ולבחירות של התלמיד. מומלץ להימנע ממצב של ריבוי דמויות שעובדות עם התלמיד.
- בנוסף לסל האישי יוקצו 0.5 ש"ש עבור הנחיית הצוות וההורים ע"י מומחי תחום מהמתי"א. ההקצאה למתי"א מתבצעת לאחר הקלדת פילוח התמיכות במערכת המקוונת בפורטל מוסדות חינוך.
- שירותי החינוך המיוחדים בגן/כיתה לחינוך רגיל, בכיתה לחינוך מיוחד בבית הספר לחינוך רגיל ובגן/בית הספר לחינוך מיוחד יינתנו בהתאם למאפיינים המובנים של כל סוג מסגרת (אורך יום הלימודים, משך שנת הלימודים, מספר התלמידים בכיתה, וכן ארוחות ומיתקנים ייחודיים של מוסדות לחינוך מיוחד).
- במקרים של חוסר הסכמה בין הגורמים המעורבים (צוות רב-מקצועי, הורים) בפילוח התמיכות המרכיבות את סל השירותים יופנה הדיון למפקח/ת החינוך המיוחד ויתקיים בהשתתפותו/ה.
- לאחר קביעת הרכב סל השירותים, מנהל המתי"א ירכז את המידע המגיע ממוסדות החינוך אודות התלמידים הזכאים לסל שירותים אישי ולפילוח תמיכות. המתי"א יבחן את הצרכים כפי שמשתקפים בדיווחי מוסדות החינוך מתוך דיוני הצוותים הרב-מקצועיים ויישם את הבקשות שהופנו, בהתחשב במשאבים הזמינים (שעות הוראה, כוח אדם והתנאים הפיזיים), תוך שמירה על היקף התמיכות שנקבע לתלמיד.
- עבור תלמידים עם מוגבלות בשמיעה וחרשות יתבצע התהליך באמצעות מנהל/ת המרכז הטיפולי ועבור תלמידים עם מוגבלות בראיה ועיוורון, התהליך יתבצע באמצעות המדריך המחוזי של המתי"א המתמחה.
- התלמיד והוריו שותפים לכל תהליך הרכבת סל השירותים האישי לתלמיד (פילוח התמיכות).

לתשומת הלב

בגני ילדים, בבתי"ס יסודיים ובחטיבות הביניים: שעת הוראה=שעת טיפול=4.3 שעות סיוע
בחטיבה העליונה: שעת הוראה=שעת טיפול=5.4 שעות סיוע

ג -3 אפשרויות ליישום תמיכה מסוג הוראה/טיפול

- תמיכה פרטנית - הוראה/טיפול פרטני לתלמיד בהתאם לתוכנית האישית שנקבעה לו. כל שעה פרטנית שהתלמיד מקבל, מחושבת כשעה מתקציבו האישי.

- תמיכה בקבוצה - הוראה/טיפול בקבוצה – כל שעה שתלמיד מקבל בקבוצה, נחלקת כמספר התלמידים בקבוצה. לדוגמא: שעה בקבוצה של 4 תלמידים הזכאים לשירותי חינוך מיוחדים שווה ל-0.25 ש"ש עבור כל תלמיד.

- תמיכה שיתופית – חיבור בין שני בעלי תפקידים שונים לצורך ביצוע תוכנית עבודה משותפת, לתלמיד או לקבוצה. שעה שיתופית שווה לשתי שעות הוראה. לדוגמה:
  - חיבור בין גננת, גננת שילוב, מטפל בהרכב זה או אחר
  - חיבור בין מחנך/מורה מקצועי, מורת שילוב, מטפל בהרכב זה או אחר

- תמיכה מחוץ לכיתה – התלמיד יהיה זכאי לתמיכה מסוג הוראה מחוץ לכתה לכל היותר עד שליש משעות הלימודים בשבוע באופן קבוצתי ו/או פרטני.

הערה: עפ"י החלטת הצוות הרב-מקצועי ניתן, במקרים מיוחדים, לשקול צירוף של תלמיד אחד שאינו זכאי לשירותי חינוך מיוחדים לקבוצת תלמידים עם זכאות, העוסקת במיומנויות חברתיות. זאת במקרים בהם קיימת תרומה הדדית לכל חברי הקבוצה. נדרשת הסכמה וחתימה של הורי התלמיד המצטרף.

ג -4 תוכנית אישית

- התוכנית האישית (תוכנית חינוכית יחידנית – תח"י או תכנית לימודים אישית – תל"א), לרבות התמיכות שיקבל התלמיד, תגובש ע"י הצוות הרב-מקצועי, הכולל את התלמיד והוריו באחריות מנהל/ת הגן או מחנך/ת הכיתה, אשר יובילו תהליך של תכנון, הנחייה, בקרה ומעקב, לצורך למידה והפקת תובנות באשר ליישום התוכנית.
- התוכנית האישית תגובש בהתאם לצורכי התלמיד ולתפקודו, בהתבסס על תהליכי הערכה.
- התוכנית האישית תתמקד במספר מטרות ייחודיות לתלמיד ודרכים ליישומן בשנת הלימודים ברמה הפרטנית, הקבוצתית והכיתתית, לרבות התאמות בדרכי הוראה, למידה והערכה (בכפוף לתקנות נגישות פרטנית לתלמיד ולהורה).
- התוכנית האישית תהווה בסיס לעבודת הצוות החינוכי במוסד, כמסמך מחייב מתוקף חוק, תוך תהליך שוטף של הערכה ועדכון במהלך השנה בהתאם לצרכי התלמיד ע"י הצוות הרב-מקצועי הכולל את ההורים ובשיתוף התלמיד.
- העתק תוכנית הלימודים האישית יימסר לתלמיד ולהורים עם השלמתה.
- התוכנית האישית נקבעת לשנת לימודים אחת, והיא תיושם בשנת הלימודים העוקבת עד לקביעת תוכנית חדשה. עבור תלמידים חדשים תיקבע תוכנית לכל המאוחר עד חודשיים מתחילת שנת הלימודים או חודשיים ממועד קביעת הזכאות של התלמיד.

להרחבה בנושא תוכנית אישית:

תל"ם בחנ"מ – מדריך לתכנון למידה משמעותית והוראה איכותית לתלמידים עם צרכים מיוחדים במסגרות החינוך

נספח 13

מדינת ישראל
משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף א' חינוך מיוחד

מענה בהתאם לסוג המוגבלות ולרמת התפקוד

תיקון מס' 11 לחוק החינוך המיוחד, תוספת שניה

טור א' סוג המוגבלות	טור ב' רמת תפקוד 1 גבוהה	טור ג' רמת תפקוד 2 בינונית גבוהה	טור ד' רמת תפקוד 3 בינונית נמוכה	טור ה' רמת תפקוד 4 נמוכה
משכל גבולי	מענה פרטני או קבוצתי, וכן הנחיות הצוות	במידת הצורך שעות סיוע לפי הנחיות חוזר מנכ"ל	במידת הצורך שעות סיוע לפי הנחיות חוזר מנכ"ל	במידת הצורך שעות סיוע לפי הנחיות חוזר מנכ"ל
מוגבלות שכלית-התפתחותית	16 שעות סיוע לשבוע לכל הפחות	16 שעות סיוע לשבוע לכל הפחות	16 שעות סיוע לשבוע לכל הפחות	24 שעות סיוע לשבוע לכל הפחות
חשד למוגבלות שכלית - התפתחותית	16 שעות סיוע לשבוע לכל הפחות	16 שעות סיוע לשבוע לכל הפחות	16 שעות סיוע לשבוע לכל הפחות	24 שעות סיוע לשבוע לכל הפחות
הפרעות התנהגות	מענה פרטני או קבוצתי, וכן הנחיות הצוות	מענה פרטני או קבוצתי, וכן הנחיות הצוות	במידת הצורך שעות סיוע לפי הנחיות חוזר מנכ"ל	במידת הצורך שעות סיוע לפי הנחיות חוזר מנכ"ל
מוגבלות על רצף אוטיזם/ASD	במידת הצורך שעות סיוע לפי הנחיות חוזר מנכ"ל	8 שעות סיוע לכל הפחות	16 שעות סיוע לשבוע לכל הפחות	24 שעות סיוע לשבוע לכל הפחות
הפרעות נפשיות	מענה פרטני או קבוצתי, וכן הנחיות הצוות	8 שעות סיוע לכל הפחות	16 שעות סיוע לשבוע לכל הפחות	24 שעות סיוע לשבוע לכל הפחות
לקות למידה רב-בעייתית AD(H)D	מענה פרטני או קבוצתי, וכן הנחיות הצוות	מענה פרטני או קבוצתי, וכן הנחיות הצוות	במידת הצורך שעות סיוע לפי הנחיות חוזר מנכ"ל	במידת הצורך שעות סיוע לפי הנחיות חוזר מנכ"ל
מוגבלות פיזית	במידת הצורך שעות סיוע לפי הנחיות חוזר מנכ"ל	8 שעות סיוע לכל הפחות	16 שעות סיוע לשבוע לכל הפחות	24 שעות סיוע לשבוע לכל הפחות
מוגבלות שמיעה	במידת הצורך שעות סיוע לפי הנחיות חוזר מנכ"ל	8 שעות סיוע לכל הפחות	16 שעות סיוע לשבוע לכל הפחות	24 שעות סיוע לשבוע לכל הפחות
מוגבלות ראייה	במידת הצורך שעות סיוע לפי הנחיות חוזר מנכ"ל	8 שעות סיוע לכל הפחות	16 שעות סיוע לשבוע לכל הפחות	24 שעות סיוע לשבוע לכל הפחות
עיכוב התפתחותי בתחום התפקודי	מענה פרטני או קבוצתי, וכן הנחיות הצוות	מענה פרטני או קבוצתי, וכן הנחיות הצוות	במידת הצורך שעות סיוע לפי הנחיות חוזר מנכ"ל	במידת הצורך שעות סיוע לפי הנחיות חוזר מנכ"ל
עיכוב התפתחותי בתחום השפתי	מענה פרטני או קבוצתי, וכן הנחיות הצוות	מענה פרטני או קבוצתי, וכן הנחיות הצוות	במידת הצורך שעות סיוע לפי הנחיות חוזר מנכ"ל	במידת הצורך שעות סיוע לפי הנחיות חוזר מנכ"ל
מחלות ותסמונות נדירות	במידת הצורך שעות סיוע לפי הנחיות חוזר מנכ"ל	8 שעות סיוע לכל הפחות	16 שעות סיוע לשבוע לכל הפחות	24 שעות סיוע לשבוע לכל הפחות

נספח 4

מדינת ישראל
משרד החינוך
המנהל הפדגוגי
אגף א' חינוך מיוחד

פרוטוקול דיון בצוות רב-מקצועי לקביעת הרכב סל שירותים

לתלמיד שזכאותו לשירותי חינוך מיוחדים נקבעה בוועדת זכאות ואפיון וזכאי לסל שירותים אישי בכיתה לחינוך רגיל

תאריך הדיון: _____ מחוז: _____

א. **פרטי התלמיד/ה** (מלא את הפרטים וסמן X במשבצות המתאימות)

השם הפרטי	שם המשפחה	מס' תעודת הזהות	תאריך הלידה	המין	
				זכר	
				נקבה	

פרטי ההורים		המצב המשפחתי	הכתובת הפרטית	מס' הטלפון
שם הורה/אפוטרופוס				
שם הורה/אפוטרופוס				

שם המוסד שבו התלמיד לומד	הישוב	סמל המוסד	סוג המוסד החינוכי		דרגת הכיתה
			חינוך רגיל		
			חינוך מיוחד		

רמת התפקוד שנקבעה בוועדת זכאות ואפיון	
היקף סל השירותים שנקבע בוועדת זכאות ואפיון	

ב. **הנוכחים בדיון**

חברי הוועדה

התפקיד	שם חבר הוועדה	נוכח (כן/לא)
מנהל/ת בית הספר לחינוך רגיל נציג/ת המתי"א (בגן ילדים)		
מחנך/ת הכיתה מנהל/ת הגן		
פסיכולוג/ית המוסד החינוכי / יועץ/ת המוסד החינוכי		
עובד/ת הוראה מתחום החינוך המיוחד נציג/ת המתי"א		
הורים (לקביעת הרכב סל השירותים לתלמיד שהופנה ע"י וועדת זכאות ואפיון)		

המוזמנים

התפקיד	שם המוזמן	נוכח (כן/לא)

ג. **מהלך הדיון**

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

ד. **פירוט <u>הבקשות</u> לתמיכה** (סמן X ליד התמיכות שנקבעו וציין את המלצת הצוות להיקף התמיכה)

סמן X	סוג התמיכה	תיאור התמיכה והמלצה להיקף התמיכה
	הוראה	
	טיפול	
	סייע/ת	
	הנחיה	

התמיכות יינתנו בהתאם לאפשרויות הקיימות במוסד החינוכי/מתי"א/מחוז

ה. **הערות**

_____

_____

_____

שם יושב ראש הצוות הרב-מקצועי : _____

חתימה : _____

נספח 15: מידע על סוגי תמיכה לדיון הצוות הרב-מקצועי בהרכב סל התמיכות של התלמיד

15.1 מידע על מקצועות הבריאות והטיפול באמצעות אומנויות

מדינת ישראל
משרד החינוך
המנהל הפדגוגי
אגף א' חינוך מיוחד

פירוט תמיכות מסוג טיפול
מידע לצורך הדיון בצוות הרב-מקצועי בהרכב הסל האישי של התלמיד (פילוח תמיכות)

תמיכה מסוג טיפול ניתנת על ידי מטפלים ממקצועות הבריאות - פיזיותרפיה, קלינאות תקשורת וריפוי בעיסוק - וכן על ידי מטפלים באמצעות אומנויות - אומנות חזותית, ביבליותרפיה, דרמה, מוזיקה, פסיכודרמה ותנועה. סוגי התמיכות שהתלמיד מקבל נקבעים בדיון הצוות-הרב מקצועי, הכולל את התלמיד ואת הוריו (פילוח תמיכות).
מטרת מסמך זה היא לתאר את תחומי ההתערבות הטיפולית של כל מקצוע, כדי לסייע לצוות הרב-מקצועי בבחירת מענים טיפוליים המותאמים למאפייני התלמיד ולצרכיו.
הטבלאות שלהלן כוללות פירוט של קשיים ראשוניים/עיקריים, המקבלים מענה על ידי כל אחד מהמקצועות. עם זאת, יש קשיים הדורשים התייחסות של יותר ממקצוע אחד, כדי לתת מענה מקיף ככל האפשר, כגון עצמאות בפעילויות יום-יום בסיסיות, מיומנויות חברתיות, כישורי תקשורת, תפקודים ניהוליים ועוד.
בהחלטה על סוג התמיכה יש לקחת בחשבון שכדי להחליט על מענה טיפולי במקצוע זה או אחר די בכך שרק חלק מהקשיים המתוארים להלן יבואו לידי ביטוי אצל התלמיד.
חשוב להדגיש כי הפירוט שלהלן אינו תחליף להערכה המקצועית, שיש לקיים בתחילת הטיפול.
פיזיותרפיה

תחום ההתערבות הטיפולית	דוגמאות לקשיים
השתתפות בפעילות מוטורית בבית הספר, כגון בשיעורי חינוך גופני, במשחק בחצר ובפעילויות פנאי	קושי בחקירה ובהתנסויות מוטוריות; למידה מוטורית איטית; קושי בהשתתפות בשיעורי חינוך גופני, בפעילויות הדורשות מיומנויות מוטוריות או בפעילויות חוץ-בית-ספריות; הימנעות משימוש במתקני חצר; העדפת פעילות יושבנית; כוח ירוד; טונוס לא תקין (נמוך, גבוה או משתנה); התעייפות מהירה וסיבולת נמוכה; קושי ביציבה ויציבה לקויה
ניידות במסגרת ומחוצה לה	קושי במערכת התנועה ובמערכת עצב-שריר-שלד הגורם להגבלה בניידות; קושי בהליכה ובירידה ובעלייה במדרגות; קושי במעברים

תחום ההתערבות הטיפולית	דוגמאות לקשיים
	ובשמירה על שיווי משקל; קצב איטי; צורך באבזרי ניידות, כגון הליכון, קביים או כיסא גלגלים
הנגשה פיזית לתלמידים עם מוגבלויות מוטוריות מתוך היכרות עם האבחנה	צורך בהנגשות פיזיות התואמות צרכים מיידיים ו/או עתידיים; צורך בהתאמות אישיות שונות, כגון במאחזי יד, במעקים, בשיפועים ובגובה השולחן של התלמיד
ישיבה מותאמת, הנגשה והתאמה של סביבת הלימודים	צורך בתמיכות ובהתאמות מיוחדות ללמידה ולישיבה בסביבות שונות; קושי בישיבה לאורך זמן; צורך בהתאמות של ציוד כגון כיסא גלגלים, כיסא התלמיד, שולחן התלמיד, כיסא שירותים, עמידון או מנוף
עצמאות בפעילויות יום-יום הדורשות שליטה מוטורית	קושי בתנועה וביציבה בפעילויות יום-יומיות (למשל: קושי בשימוש בשירותים, קושי באכילה, בלעיסה ובבליעה)

קלינאות תקשורת

תחום ההתערבות הטיפולית	דוגמאות לקשיים
תקשורת חברתית	קושי בהבעת רצונות וצרכים, בנקיטת יוזמה ובהיענות תקשורתית, כגון קושי ביצירה של קשר חברי בזמני פנאי ובהתמדה בו, קושי בהשתתפות במשחק ובפעילויות בקבוצת השווים; קושי בהבנת מצבים חברתיים ובפרשנותם, בהשתתפות בשיחה חברתית ובדיון לימודי; צורך באמצעי תקשורת שאינם מילוליים (תקשורת תומכת וחליפית - תת"ח)
שפה (דבורה וכתובה): הבנה והבעה של שפה	קושי בהבנת תוכן ומבנים תחביריים שונים ובהבנת הנקרא/הנשמע, כגון הבנת הטקסט והמסר הסמוי בו; בהכללה ובהפשטה, בפתרון בעיות ובמיומנויות חשיבה מסדר גבוה; קשיי שיום, שליפה וארגון מסר מילולי; שיבושים מורפו-תחביריים; קשיים במודעות פונולוגית ומורפולוגית, כגון הטיית פעלים, גזירה וידע

תחום ההתערבות הטיפולית	דוגמאות לקשיים
	על תכונות הכתיב בעברית; קושי בתיאור חוויה ובהבעה חופשית; קשיים בשטף קריאה, בכתיב ובאיות ובהבעה בכתב, כגון במתן תשובה מנומקת ובניסוח חוויה; קושי בשימוש בשפה פנימית ובגמישות בחשיבה לצורך תכנון התנהלות וגיוס משאבי קשב וזיכרון שמיעתי במהלך ביצוע מטלת שפה ותקשורת
דיבור	מובנות דיבור ירודה, קשיי היגוי, גמגום; קשיים באיכות הקול; הימנעות מדיבור
אכילה ותפקודי פה	קשיי לעיסה, נגיסה, אכילת מרקמים שונים ובליעה; קושי בתפקודי פה כגון העברת האוכל מצד לצד בפה; הימנעות מהשתתפות בפעולות הקשורות לאכילה (בחירה, שיח, אכילה בפומבי וכו')
שמיעה	צורך בשיקום שמיעתי, בתפעול מכשירי שמיעה ובשימוש בהם; צורך בהנגשת הסביבה הלימודית עקב קשיי אקוסטיקה או קשיי האזנה; תפיסת דיבור לקויה

ריפוי בעיסוק

תחום ההתערבות הטיפולית	דוגמאות לקשיים
השתתפות בפעילויות במוסד החינוכי ובסביבה הביתית	קשיים בתפקוד והימנעות מפעילות במוסד החינוכי ומפעילות בסביבת הבית; קשיים בביצוע פעולות בהתאם לגיל ולדרישות הסביבה כגון קושי לשחק במשחקי חצר והימנעות מציור, מכתיבה וממשחק חברתי
התאמות סביבה, התאמות טכנולוגיות ואבזרי עזר	צורך בהתאמות של הסביבה הלימודית והמשחקית; צורך בהתאמות אישיות לתלמיד בטכנולוגיות המסייעות ללמידה, במשחק, בניידות בישיבה ובפעילות חוץ-בית-ספרית
עצמאות בפעילויות יום-יום בסיסיות ומורחבות	קשיים בשמירה על היגיינה אישית; קושי בביצוע עצמאי בפעולות של התלבשות, נעילת נעליים ואכילה; קשיים בתפעול מכשירים ואבזרי עזר; קשיים בפעילויות של אחזקת בית,

תחום ההתערבות הטיפולית	דוגמאות לקשיים
	הכנת ארוחה קלה ועוד; קשיים בניידות מחוץ לבית
השתתפות בלמידה	קשיים בתפקודים ניהוליים כגון קשיים בהתארגנות, בזיכרון עבודה, ביוזמה לפעולה, בשימור מאמץ לאורך זמן, בקשב;); קושי במוכנות ללמידה בבית הספר ובלמידה בגן; קושי בתפקוד גרפו-מוטורי, ברכישת הכתיבה ובביצוע מטלות כתיבה; קושי במיומנויות מוטוריות וסנסוריות בבסיס הלמידה כגון ישיבה לאורך זמן וגזירה; צורך בהתאמות בתחום הלמידה והכתיבה
משחק ופעילויות פנאי	קושי במיומנויות מוטוריות וסנסוריות בבסיס המשחק כגון משחק בהפסקה, משחקי חצר, משחקי שולחן; קושי במשחק חברתי בהתאם לגיל, בהשתתפות בפעילות פנאי חברתית, בכישורי משחק בהתאם לגיל, בנקיטת יוזמה ובהצטרפות למשחק; קשיים ניהוליים המשפיעים על ההשתתפות במשחק כגון קשיים בהתארגנות בזמן ובהתארגנות עם ציוד
ויסות חושי	הימנעות מפעילות על רקע רגישות חושית; חיפוש חושי וצורך מתמיד במגע; צורך בהתאמה של סביבה חושית וגרייה חושית; בררנות באכילה ובמגע עם חומרים; קשיים באבחנה תחושתית
לתלמידים בוגרים: הכנה לחיי עבודה, לדיור בקהילה, לשירות צבאי	קשיים בייצוג עצמי; קושי בניהול זמן ובעמידה במטלות מורכבות; קושי במסוגלות תעסוקתית ובשמירה על בטיחות, על בריאות ועל הביטחון האישי; צורך בהתאמות בסביבת העבודה ובמגורים עצמאיים

טיפול באמצעות אומנויות*

תחום ההתערבות הטיפולית	דוגמאות לקשיים
דימוי עצמי וערך עצמי	חשש להתבטא; ביטול עצמי; רתיעה מהשתתפות בפעילויות לימודיות וחברתיות; קושי במסוגלות עצמית שמובילה לחוסר תפקוד
ביטוי רגשי	הימנעות משיתוף; תגובה רגשית בעוצמות שאינן מותאמות למצב; שינויים פתאומיים במצב הרוח; אדישות למתרחש; טווח רגשות מצומצם; הפרעות באכילה
התמודדות עם אבל, עם אובדן ועם טראומה	עצב תמידי; סגירות; אדישות למתרחש; קשיי שינה; אכילה בררנית במיוחד; סף גירוי נמוך לשינויים בסביבה; תגובות לא מותאמות; מחשבות חודרניות; התנהגות מוקצנת ומסוכנת
התמודדות עם חרדה/דיכאון	הימנעות מהשתתפות בפעילות; קשיי שינה; קשיי פרדה מההורים; תלות והיצמדות; רתיעה ממגע ומקשר; פאסיביות
הסתגלות	התנגדות למסגרת, לסמכות ולגבולות; סף תסכול נמוך; קושי במעברים; ריבוי היעדרויות
קשרים בין-אישיים וכשירות חברתית	קושי בקריאת מצבים חברתיים ובפענוח שלהם; קושי להשתלב בקבוצת השווים; חוסר במיומנויות חברתיות; קושי בהתאפקות; תגובות לא הולמות לאחרים; קושי בהבנת האחר (TOM); פגיעה מכוונת בזולת; התנהגות מינית לא הולמת
דחיית סיפוקים ושליטה עצמית	קושי במצבי תחרות ובהפסד; תגובות אימפולסיביות; שימוש באלימות פיזית או מילולית; קושי בלקיחת אחריות; תגובה מונעת מרגש ולא מהיגיון; האשמת האחר
הזנחה או התעללות במשפחה/בקהילה	אלימות; התנהגות מינית לא הולמת; פגיעה בזולת; פגיעה בבעלי חיים; אי-קבלת סמכות; התנהגויות של סיכון עצמי
טיפול משלים להתערבות נפשית בקהילה	מצבים נפשיים קיצוניים, המחייבים מענה טיפולי על ידי מומחה בקהילה, שבהם חוות דעת המומחה קובעת שטיפול בתוך

תחום ההתערבות הטיפולית	דוגמאות לקשיים
	מערכת החינוך משמש תמיכה משלימה וחיונית.

* במצבי קיצון, שבהם נדרש טיפול נפשי על ידי מטפל מומחה לתחום הייחודי, או שנדרשת אחזקה טיפולית של מערך בריאות הנפש, יש לדון בצוות הרב-מקצועי ולהתייעץ עם גורם מוסמך, כדי לקבל החלטה אם להעביר את הטיפול בתלמיד אל גורמי טיפול מקצועיים מתאימים בקהילה. מצבי קיצון לדוגמה: מצבים מסכני חיים, אובדנות, הפרעות אכילה, מחלות נפש, פגיעות מיניות.
פירוט נוסף על כל המקצועות מופיע בחוברת "קווים מנחים לעבודת מטפלים ממקצועות הבריאות ומטיפול באמצעות אומנויות במערכת החינוך" באתר אגף א' לחינוך מיוחד – "מקצועות הבריאות".

מדינת ישראל
משרד החינוך
המנהל הפדגוגי
אגף א' חינוך מיוחד

פירוט תמיכות: ניתוח התנהגות והתערבות בגישה הקוגניטיבית-ההתנהגותית - CBT
מידע לצורך הדיון בצוות הרב-מקצועי בהרכב הסל האישי של התלמיד (פילוח תמיכות)

תמיכות לתלמידים עם מוגבלויות שונות המתמודדים עם קשיי התנהגות ניתנות על ידי מנתחי התנהגות ו/או על ידי עובדי הוראה מוסמכים מתחום הטיפול הקוגניטיבי-ההתנהגותי - CBT. תמיכות אלה נכללות במערך התמיכות שהתלמיד יכול לקבל בהתאם לצרכיו, והן נקבעות בדיון של הצוות-הרב מקצועי, הכולל את התלמיד ואת הוריו (פילוח תמיכות).
מטרת מסמך זה היא לתאר את התמיכות הניתנות לתלמיד בתחומים שפורטו לעיל כדי לסייע לצוות הרב-מקצועי בבחירת מענים המותאמים למאפייני התלמיד ולצרכיו.
הטבלאות שלהלן כוללות פירוט של הקשיים העיקריים המקבלים מענה על ידי כל אחת מהתמיכות.
בהחלטה על סוג התמיכה יש לקחת בחשבון שכדי להחליט על מענה זה או אחר די בכך שרק חלק מהקשיים המתוארים להלן יבואו לידי ביטוי אצל התלמיד. חשוב להדגיש כי הפירוט שלהלן אינו תחליף להערכה המקצועית שיש לקיים בתחילת ההתערבות.

תמיכה באמצעות התערבות בגישה של ניתוח התנהגות

תחומי ההתערבות החינוכית	דוגמאות לקשיים
בנייה והפעלה של תוכניות התערבות לקידום מיטבי של מיומנויות אישיות וחברתיות המקדמות את היחיד ומאפשרות לו התנהלות תקינה בסביבה החינוכית; הערכה וניתוח של הפרופיל התפקודי של התלמיד; הנחיית הצוות החינוכי והטיפולי המלווה את התלמיד; הפחתה ומניעה של קשיי התנהגות; ביסוס אקלים מיטבי בסביבת התלמיד	**מצבים שכיחים להופעת התנהגויות מאתגרות לשינוי** - קושי בישיבה לאורך זמן בעת מפגש/שיעור פרונטלי - קושי בהתמודדות עם משימה בזמן עבודה עצמאית - קושי בהפסקה של פעילות מהנה - קושי בארגון של סביבת הלמידה ושל האבזרים הנדרשים - קושי במצבים מתסכלים ובמצבים הדורשים איפוק **התנהגויות מאתגרות המופיעות בשכיחות גבוהה** - התנהגות משתנה בעוצמות קיצוניות המתבטאת בהתפרצויות

תחומי ההתערבות החינוכית	דוגמאות לקשיים
	זעם, במלל שאינו מותאם, בהתחצפות למבוגרים, בסרבנות ובבריחה מכיתת הלימוד - פגיעה גופנית ו/או מילולית של התלמיד בעצמו או באחרים - הימנעות מכניסה לכיתה או יציאה מהכיתה בתדירות גבוהה במהלך השיעור - סירוב להשתתפות או הימנעות מהשתתפות בלמידה ובפעילויות בית-ספריות במהלך תקופות ארוכות בשנת הלימודים (סרבנות פסיבית) - התנהגות בניגוד לכללי בית הספר והפרה קיצונית של הוראות צוות החינוכי - סירוב להגעה לבית הספר או הימנעות ממנה באופן סדיר
קידום מיומנויות חברתיות והפנמת נורמות וערכים (באמצעות הנחיית הצוות והתערבות כיתתית ואישית)	**מצבים שכיחים להופעת התנהגויות מאתגרות לשינוי** - מצבים חברתיים מתסכלים, כגון הפסד וניצחון, המתנה בתור, צורך בשיתוף פעולה עם חברים **התנהגויות מאתגרות המופיעות בשכיחות גבוהה** - תגובה קיצונית או בלתי-מותאמת להקשר מבחינת העוצמה, שימוש במלל שאינו הולם, התרחקות ממקום האירוע ו/או הפעלה של אלימות מילולית/פיזית - קושי ביצירה ובייזום של קשרים חברתיים, בהתמדה בקשר ובשימורו - הימנעות ממצבים חברתיים והתבודדות בזמן השיעור וההפסקה

תחומי ההתערבות החינוכית	דוגמאות לקשיים
	- התעלמות מרצונות, מצרכים ומרגשות של האחר - קושי בהשתלבות בפעילויות חברתיות והתנהגות בלתי-מותאמת לפעילות - השתלטות כוחנית על מהלך משחק והפעלת אלימות במהלך סיטואציות חברתיות רבות - עימותים מרובים עם חברים במהלך משחק - התגרות מרובה באחרים במהלך פעילויות מובנות או בזמן משחק חופשי
פיתוח מיומנויות עצמאות, התארגנות וניהול עצמי (הנחיה לסביבה, התערבות אישית)	**מצבים שכיחים להופעת התנהגויות מאתגרות לשינוי** - קושי במעבר בין השיעורים השונים ובין השיעורים להפסקות במהלך היום - קושי במעקב אחר ההוראות הניתנות בכיתה ובביצוען - קושי בפתרון בעיות **התנהגויות מאתגרות המופיעות בשכיחות גבוהה** - איחורים, פאסיביות, סרבנות לעבודה בכיתה - תגובה בעוצמה שאינה מותאמת להקשר, התנהגות שאינה מותאמת לפתרון הבעיה

תמיכה באמצעות התערבות בגישה הקוגניטיבית-ההתנהגותית - CBT

תחום ההתערבות החינוכית	דוגמאות לקשיים
פיתוח תגובות התנהגותיות מותאמות למצבי שגרה ולמצבי מצוקה והקניית מיומנות של שליטה עצמית	- התנהגות המשתנה מרגיעה לאי-שקט, לעיתים ללא גירוי ברור לסובבים ו/או תגובה בעוצמות רגשיות שאינן מותאמות למצב, כגון

תחום ההתערבות החינוכית	דוגמאות לקשיים
	התפרצויות זעם, התכנסות, חלימה בהקיץ, קושי בריכוז, קושי בהשלמת פעולות עד תומן, הבעת דאגה באופן בלתי-מותאם למצב, הימנעות מלמידה ו/או מהשתתפות חברתית, בריחה, בכי ושימוש בהתנהגויות טקסיות - פגיעה גופנית ו/או מילולית של התלמיד בעצמו או באחרים - קושי באיפוק ובדחיית סיפוקים - בלבול בין דחפים מידיים לבין מטרות אישיות לטווח ארוך או עימות ביניהם - הפגנת התנהגות תלותית וקושי בהתנהלות עצמאית בהתאם לגיל
פיתוח מיומנות לוויסות רגשי ולהפחתת עוררות גופנית	- הבעת רגשות באופן קיצוני או בלתי-מותאם לנסיבות מבחינת עוצמה או תוכן, במצבים כגון קושי לימודי, הפסד, פחד או קונפליקט חברתי - שינויים פתאומיים במצב הרוח - הבעת טווח מצומצם של רגשות; מיעוט בהבעת שמחה, עניין או סקרנות - קושי בזיהוי רמזים רגשיים אצל האחר - קושי בייצוב הרגשות השליליים ובחזרה לתפקוד
פיתוח מיומנויות חברתיות לניהול יחסים בין אישיים מיטביים	- קושי ליזום, ליצור ולשמר קשרים חברתיים - פרשנות לא נכונה של מצבים חברתיים או הימנעות ממצבים חברתיים הנתפסים כמאיימים - תקשורת לא יעילה עם בני הגיל, דלות במיומנויות השיח, קושי בהתייחסות לרצונות, לצרכים ולרגשות של האחר

תחום ההתערבות החינוכית	דוגמאות לקשיים
	- קושי בהשתלבות בפעילויות חברתיות - קושי בגילוי הדדיות ואמפתיה לאחר
פיתוח דפוסים לחשיבה מקדמת ולהתמודדות עם מחשבות טורדניות, כגון גמישות בחשיבה ופרשנות חליפית למצבים יום-יומיים; הקניה של מיומנויות לקבלת החלטות ולפתרון בעיות	- פרשנות מוטעית של מצבים יום-יומיים - נטייה להנמכת הערך העצמי - ניבוי שלילי של העתיד, ניבוי קטסטרופות - שימוש בדפוסי חשיבה נוקשים והבעת מחשבות טורדניות הגוזלות זמן ומפריעות לתפקוד - קושי בהגדרת בעיה, תפיסת הבעיה בחומרה ותגובה בעוצמה רגשית שאינה מותאמת לנסיבות, קושי באיתור מגוון הצעות לפתרון הבעיה, לעיתים בחירה בפתרון שאינו יעיל - קושי בחיזוי ההשלכות של ההתנהגות
חיזוק תחושת הערך העצמי וטיפוח מסוגלות עצמית, אופטימיות ותקווה	- חוסר אמון ביכולות ובחוזקות אישיות - הבעת חוסר אמון בסובבים - אימוץ סטיגמה עצמית שלילית, הכללת ביטויי המוגבלות על כל תחומי החיים